

Vojáci Kristovi, aréna volá! Sursum corda!

Josef Kalvoda a český protikomunistický odboj v zahraničí

JAN CHOLÍNSKÝ

Zášť a nenávist byla zaseta mezi český lid, zášť a nenávist vůči hodnotám duchovním, hodnotám, které nám odhalilo a přineslo křesťanství, a z této nenávisti vzešla nenávist bratra proti bratru, syna proti otci a matky proti synu. Myšlenka svatováclavská, myšlenka sjednocení celé lidské společnosti jednotící myšlenkou duchovní, je však stále živá a čeká na svůj čas. Někdy se sice zdá, jako by její nositelé spali – tak jako spí blaničtí rytíři – ale ona se ku své plnosti probudí, či už se probudila společnou touhou a modlitbou Čechů a Slováků roztroušených po všech světadílech či trpících doma pod vládou komunistické tyranie!

J. K., Svatováclavský chorál, Oslo 1951

Českoamerický profesor politologie, historie a práva Josef Kalvoda (Maleč 1923 – Avon 1999) patří mezi nejvýznamnější představitele českého protikomunistického odboje v zahraničí. Po celých jednačtyřicet let své exilové pouti stál v čele konzervativního politického proudu a byl jeho uznávaným mluvčím. V České republice je však dosud znám pouze odborníkům a zájemcům o soudobé dějiny jako historik, jehož dílo je polemické vůči převažujícímu pojetí moderní české státnosti.¹

Kalvodova politická činnost položila základy autentického moderního českého konzervatismu. Jeho myšlenky, slova a činy, ukotvené konfesní zbožností spjatou s hlubokou niternou spiritualitou a filozofickými základy

západní křesťanské tradice, byly vždy ve vzácném souladu a konzistenci. Kalvoda měl rozsáhlé společenskovední znalosti a schopnost využít je při vhledu do historie i soudobého dění, v politice prosazoval principy křesťanské etiky a sociální nauku římskokatolické církve, byl nekompromisním bojovníkem proti komunismu a totalitě. Během svého působení v exilu spolupracoval s významnými americkými politiky a státními úředníky nejprve jako zástupce české křesťanské politiky a později jako uznávaný univerzitní profesor. Se stejným zájmem vždy jednal s americkými senátory i s českými řadovými exulanty, s ochotou a precizností také odpovídal na četné dopisy pisatelů z různých společenských vrstev a s rozličnými

názory – pokud jejich autoři byli lidé dobré vůle.

Protikomunistický (od)boj Josefa Kalvody lze rozdělit do čtyř posloupných a vzájemně se prostupujících dimenzí. První z nich je činnost v řadách Československé strany lidové před únorem 1948 – po skončení války byl krajským vůdcem katolické mládeže, delegátem sjezdu lidové strany v roce 1946 a patrně nejznámějším antikomunistou na Havlíčkobrodsku. Druhou je působení v české exilové politice v letech 1948 až 1958 – předsednictví Českého křesťansko-demokratického hnutí v exilu, opozice vůči někdejší politickým prominentům Národní fronty, vydávání časopisu *Křesťanská demokracie*, spolupráce s americkými republikán-

1 Kalvoda se od tohoto pojetí odlišuje především jednoznačně kritickým hodnocením činnosti prezidenta Edvarda Beneše ve své knize *Role Československa v sovětské strategii* (Nakladatelství Díló, Kladno 1999) a v dalších odborných studiích.

skými zákonodárci, senátorem Williamem Knowlandem a kongresmanem Michaellem A. Feighanem. Třetí je osvětová, odborná a politická činnost v americkém prostředí v letech 1957 až 1989 – vystoupení v médiích a přednášky zaměřené na informování veřejnosti o podstatě a nebezpečí komunismu, analýzy komunistické strategie pro americké vládní instituce, studie o mezinárodní politice a moderních dějinách pro americké a kanadské noviny a odborné časopisy, aktivní členství v americké republikánské straně a v organizacích Univerzitní profesori za akademický řád a Vědci pro Reagana a Bushe. Čtvrtou je historiografická a publicistická práce v letech 1965 až 1989, zaměřená na české soudobé dějiny – odborné publikace a studie v angličtině, populárně-naučné články a eseje v českých exilových časopisech, přednášková činnost na seminářích pořádaných exilovým hnutím.

Exilové postoje Josefa Kalvody byly od počátku formovány jeho životní

filozofií, rozsáhlými znalostmi a zvláště pak poválečnou zkušeností. Zatímco političtí prominenti poválečné Národní fronty, kteří v exilu stanuli v čele Rady svobodného Československa, po válce spolupracovali s komunisty, velebili Sovětský svaz a podíleli se na devastaci politiky a lidských práv, patřil Kalvoda k těm, kteří vedli nerovný boj proti blížící se nové porobě již od května 1945 do února 1948. Stejně jako mnoho dalších uprchlíků považoval československý poválečný politický režim tzv. lidové demokracie s vládoucí Národní frontou za zločinnou předehtu poúnorové československé tragédie. Nepochota poválečných prominentů ustoupit v exilu z vůdčích pozic a zřici se postulátů Národní fronty ve prospěch tradičních liberálnědemokratických zásad byla jednou z příčin toho, že československý, resp. český exil se nemohl sjednotit pro společný boj za osvobození vlasti. Ač následující bližší náhled na první etapu Kalvodovy politické činnosti zcela neresponduje s názvem článku, je nezbytné jej uvést s ohledem na vyjasnění východiska a legitimacy Kalvodova dalšího působení.

PŘEDEHTA ČESKOSLOVENSKÉ TRAGEDIE

Když exilový prezident Edvard Beneš a jeho londýnští spolupracovníci přivezli v květnu 1945 do obnoveného Československa pod záštitou protinacistického odboje a vítězné Rudé armády dohodu s československými komunisty – *Košický vládní program* a autoritářský systém Národní fronty –, neradovali se všichni.

Jedním z těch, kdo již v roce 1945 chápali hrozící nebezpečí, byl mladý katolický aktivista Josef Kalvoda z Malče na Havlíčkobrodsku. Ač byl po skončení války ve svých dvaadvaceti letech navenek jen malorolníkem, který pro přemíru práce v domácím hospodářství nemohl dokončit gym-

názium, ve skutečnosti to byl mladý intelektuál s mimořádným rozhledem. Vášnivým samostudiem a diskusemi s církevními hodnostáři získal rozsáhlé vzdělání „bez razítka“ – kromě bohaté beletristické četby si osvojil znalosti z historie, filozofie a teologie a znal také komunistické teoretické spisy. Během války byl členem ilegálního křesťanského studijního společenství a zapojil se také do regionálních aktivit odbojové organizace Obrana národa.

Společně se svými přáteli se Kalvoda nadšeně připravoval na aktivistickou křesťanskou činnost v osvobozené vlasti. Již krátce po válce však pojal nedůvěru k novému systému. Později o tom v článku *Poválečná léta 1945–1948* napsal: *Na základě zpráv z Londýna před koncem války se většina Čechů domnívala, že bude obnoven právní řád první československé republiky. Činnost poválečných revolučních národních výborů ale naznačovala, že vývoj půjde jiným směrem. Oficiálně bylo hlášáno, že československá ústava z roku 1920 je stále v platnosti, ale politická praxe naznačovala více než jasně, že tomu tak není. Byli jsme vystaveni propagandě, v níž často lež byla prohlašována za pravdu a pravda za lež. Zákaz politických stran, k nimž se před válkou hlásila většina voličů, a další body Košického vládního programu řekly mně a jiným, že je velký rozdíl mezi propagandou o platnosti ústavy z roku 1920 a skutečnou praxí.²*

Obavy o další vývoj se Kalvodovi potvrdily již koncem května 1945 při setkání s herečkou a recitátorkou, komunistkou Ludmilou Pelikánovou, jejíž manžel byl vysokým komunistickým funkcionářem. Pelikánová se domnívala, že Kalvoda a jeho přítel jsou buď mladými komunisty, nebo sympatizují s novým režimem, a prozradila jim strategii komunistické strany: *My komunisté píšeme květnovou revoluci s malým „r“.* Je to revoluce národně-demokratická. Později, snad

Profesor Josef Kalvoda

Foto: archiv autora

2 KALVODA, Josef: Poválečná léta 1945–1948. In: KALVODA, Josef: *Z bojů o zítřek III. Historické eseje*. Nakladatelství DÍLO, Kladno 1998, s. 161.

už během léta, přijde další revoluce, kterou budeme psát s velkým „R“ a kdy komunistická strana převzme veškerou moc ve státě. Na Kalvodův dotaz, proč komunisté hrají takovou komedii s demokracií, Pelikánová odpovíděla: *My tuto komedii s demokracií, jak to nazýváte, hrát musíme, protože máme určité mezinárodní závazky a cíle v mezinárodní politice. Tudíž po přechodnou dobu musí být u nás lidová demokracie. [...] Nám nejde jen o vítězství komunismu v Československu, ale i v dalších zemích.*³

O důsledcích tohoto rozhovoru Kalvoda napsal: *Během války jsem četl Stalinovu knihu Otázky leninismu, ale stručná lekce Pelikánové o komunistické strategii na mě zapůsobila mnohem silnějším dojmem.*⁴ Slova Pelikánové u něho probudila zájem o komunistickou strategii a stala se mu podnětem pro aktivní vstup do politiky. Kalvodovým krédem bylo, že proti zlu – tj. za daných okolností proti komunismu – je nutné bojovat, a vstoupil do řad jediné nesocialistické politické strany povolené v Čechách *Košickým vládním programem*. Stal se regionálním funkcionářem lidové strany a výrazně se angažoval zejména v organizaci lidové mládeže a v zemědělské politice, kde hájil soukromé hospodaření a vystupoval proti populistickým návrhům komunistického ministra zemědělství Júlíuse Ďuriše. Ve svých veřejných projevech vycházel z principů křesťanského Desatera a ze sociální nauky římskokatolické církve a v polemikách s marxismem a komunistickou propagandou si nebral žádné servítky.

V Havlíčkobrodském kraji se Kalvoda postavil proti sloučení mládežnických organizací do jednotného Svazu československé mládeže, který ovládali komunisté. Na jejich heslo *Co mladý člověk, to příslušník SČM* odpovídal: *Nechceme Svaz mládeže, když má rudé oště. Poukazoval na to,*

Sestry a bratři,

V Chotěboři dne 5.X.1947.

posílám Vám tento oběžník, který je vlastně dopisem na rozloučenou se všemi svazáky na chotěbořsku. Vystupuji z funkce okresního předsedy SČM, jakož i z SČM vůbec. K rozhodnutí přestat pracovat v SČM mám velmi vážné důvody.

Když jsme v r. 1945 ustavovali téměř ve všech obcích našeho okresu skupiny SČM, chtěli jsme tím docílit sjednocení veškeré mládeže v obcích, okresu i ve státě ku plodné, činnorodé spolupráci o lepší zítřek celého národa. Byl to krásný sen, který mohl vésti od sbratření příslušníků našeho národa k všelidskému bratrství a míru mezi národy. Bohužel, byl to jen sen.

Tato v zásadě dobrá myšlenka byla stranicky zneužita. Už dávno nelze mluvit o nadstraníckosti SČM. Už v letních měsících r. 1947 r. 1945 korespondoval jsem s Mladou frontou, které jsem vytýkal stranický zaměření. Nadarmo, marně.

Ale i přes skutečnost, že svaz byl veden v duchu marxistického locky i komunistického, stále jsem nechtěl rozbiť jednotnou organizaci mládeže, neboť jsem vycházel z předpokladu, že ve většině obcí v našem okrese dvě organizace mládeže vedle sebe být nemohou prostě proto, že v našich obcích je velmi málo mladých lidí.

Jestliže však dnes všechny čtyři politické strany, včetně komunistické, organizují vlastní odbory mládeže, nelze už mluvit o rozbižení jednoty mládeže, poněvadž mládež jednotná politicky stejně není. Měli jsme přiblížit vidět, že většina mládeže je smyšlená komunistického. Dnes je SČM organizací mládeže komunistické. Důkazy o tom nám stále podávají tiskoviny vydávané už středem, už jsou to Mladá fronta, Práce mladých či Kulturní korespondence a oběžníky.

Proč odmítám SČM? Proč považuji za nutné, vyzvat omu rozumnější část naší mládeže, aby z SČM odešla?

1. SČM je organizací mládeže komunistické, v nejlepším případě marxistické. Komunismus je zlo. O této skutečnosti se nebudu mnoho šířit; pro lidi širšího rozhledu je tato věc více než jasná. Důkazy: Břilina, česká Kamonice, Kolín, Brno-Peškárna, vědomé uvoňování noprav z agitkačních důvodů a pod. Komunisté bojují nikoli o lepší příští našeho národa, nýbrž jen a jen o moc v tomto státě. Prostředky nevybírají. Socialismus rudý se v praxi noliší mnoho od socialismu hnědého, známého nám pod slovem nacismu. Přišli jste do styku s OBZ či ZOB? Komunismus je zlo a toto zlo je jako každé jiné ve svých důsledcích destruktivní. – Viz pohraničí, jako důkaz. – „Zlo je nutné odpratřit třebas i železem“, říká Masaryk. A proto nelze nadále a tímto zlem kolabovat. Tato kolabace je stejná odsouzená, jako byla kolabace a nacismem.

A proto odcházím.

První strana prohlášení, v němž Josef Kalvoda zdůvodňuje své vystoupení ze SČM

Zdroj: ABS

že dobrá myšlenka sjednocení mládeže byla komunisty zneužita, doporučoval mladým lidem vystupovat ze Svazu a vyzýval ke vstupu do křesťanského mládežnického hnutí. Pod vlivem jeho strojopisných *Oběžníků* ukončila v kraji činnost většina místních poboček SČM. Příčina krachu této krajské organizace nešla komunistům, kteří Kalvodu v tisku napá-

dali jako štváče a rozbiče jednoty mládeže, který nemá s národem nic společného. V následných přestřelkách odpovídal Kalvoda mladým komunistickým funkcionářům se svou typickou přímostí: *Komunističtí soudruzi, kteří ovládají SČM, mne nemusí učit státnosti, vždyť komunisté po dvacet let rozbíjeli republiku a byli spojenci hitlerovského Německa. Předsedovi*

3 Tamtéž, s. 162–163.

4 Tamtéž, s. 163.

Svazu, který podržoval toto mládežnické hnutí zcela záměrně KSČ, vzkazoval: Zdeňku Hejzlar, jak ty - komunista chceš přesvědčovat někoho o nadstranickosti SČM? [...] Jak můžete zaujmát negativní postoj vůči některým politickým stranám a přitom chtít, aby členové těchto politických stran pomáhali platit členům výkonného výboru SČM jejich gáze? Dvaceti komunistům a dvěma sociálním demokratům? V posledním ze svých Oběžníků Kalvoda publikoval plamennou výzvu: Mladá česká generace nesmí se ustrašeně krčit, nesmí jen zbaběle přikypovat těm, kdož si ze SČM udělali svoji doménu a kdož jsou za výkon svých funkcí placeni. Mladá česká generace nezradí ony ideály, za něž žili a umírali největší synové národa. [...] I kdyby mne zavřeli, pravda nakonec zvítězí! Česká mládeži, nepodlehni tlaku, zachovej si přímou páteř!⁵

Dalším vypovídajícím příkladem o Kalvodově odvážném vystupování je schůze ve vesnici Oudoleň, kde se zastal lidoveckého poslance Jana Bruknera proti komunistickým výtržníkům. Ti Bruknera napadli, protože se jako jediný odvážil v parlamentu hlasovat proti trestnímu stíhání zjevně nevinných poslanců slovenské demokratické strany Bugára a Kempného, podnícenému komunisty. Když proti hordě agresivních komunistů Brukner ztratil nervy i hlas, Kalvoda se ujal slova a prohlásil, že se diví drzosti, s jakou je napadán poslanec Brukner, který je znám jako demokrat, příslušníky politického směru, jemuž stojí v čele Josef Stalin, který ve své knize Otázky leninismu v kapitole o metodice a taktice napsal, že ač se taktika komunistů může měnit, cílem zůstává rozpoutání světové revoluce a nastolení diktatury proletariátu.⁶

Na rozdíl od mnoha hlasatelů světových socialistických zítřků a propagátorů věčného bratrství se Sovět-

2. SČM, jako organizace budovaná na marxistických doktrínách, neplní hlavní úkol organizace mládeže, t.j. navychovává mládež, aby byla lepší. - Viz zpronevěry tajemníků - Humpolce - dofradace členů SČM z peněz SČM, - i v našem okrese, - nezodpovědné plýtvání penězi, - některé OSČM měly i 50.000 Kčs dluhů v důsledku nerozumného hospodaření některých funkcionářů. Ba dokonce jsme slyšeli i o finančních machinacích členů ustř. výboru - J. Čech - Mraňovost? Odpovědnost? Poctivost? Kому jsou tyto pojmy cizí? Nám ne. A proto odcházíme.

3. Namůžeme podporovat avýni těžce vydělanými penězi lidi, kteří z naší hlouposti mají pěkný život, jako tajemníci a pod. K čemu jsou ti lidé? Nemí-li jejich místo v dolech, továrnách, kde byli dřívě? Kdo to mluví o budování republiky a buduje ji jen hubou?

4. Vše: vázané vklady. Co nabýlo uvolněno dopředu, uvolněno nebude. Z těchto peněz se budou v první řadě saturevat schodky těch okresů i ustředí, které nedovedli řádně hospodařit. A až co zbyde... Vzdějte se naděje, že z vázaných mladů něco uvidíte. - Na koho jste pracovali, na koho jste šetřili? Kdo se vás směje a má se z vás dobře? A naše odpověď? Vystupujeme...

5. Státní subvence poskytované SČM v milionových částkách. K čemu slouží? Co jste z nich měli? Dobře se z nich má aprávní aparát. Je možné podporovat trvale lumpárnu? - A proto odcházíme.

Jsem praktickým demokratem, a proto nikoho k ničemu nemutím. Doporučuji pouze mladým a čestným lidem, aby z SČM odešli. Další kolaborace s SČM nadá ne nijak omluvit před svým svědomím. Sestry a bratři, mladí přátelé, tím, že opustíte řady SČM, tím nezaničíte kulturní život v našich obcích. Hrajte i nadále divadlo a jinými spolky a organizacemi, či s oavětovou radou.

Pokud sympatizujete s čel. stranou lidovou, vstupte do odborů mládeže této strany, které budou po okrese organizovat. Spojte se se mnou, třeba písemně. Vytváříme nové hnutí mládeže demokratické a křesťanské, mládeže zdravé, pracující, a proto radostné.

Na okrese už likvidovalo více než dvacet skupin. Tento podzim budou likvidovat další. Jak dlouho budete čekat vy?

Čekám na reakci na tento dopis. Napiště mi.

Srdcečně Vás zdraví
Váš
Josef Kalvoda,
býv. předseda OV SČM
na ohotěbofsku.

Druhá strana prohlášení Josefa Kalvody

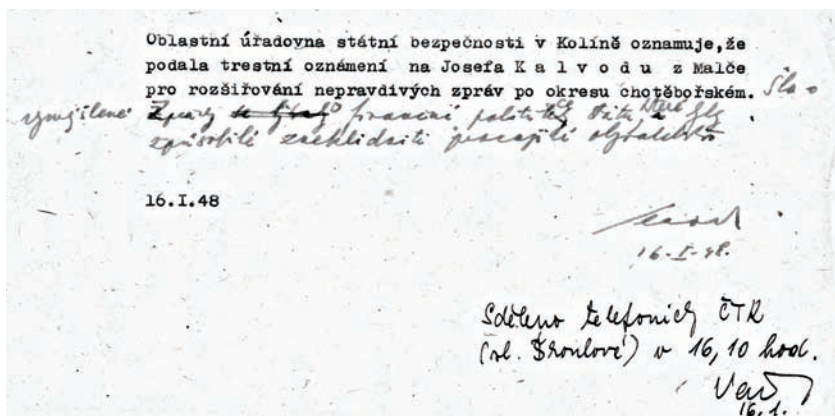
Zdroj: ABS

ským svazem tedy Kalvoda působil proti komunistům a principům, které prosazovali dávno před únorem 1948. Pro své veřejné vystupování byl vyšetřován Státní bezpečností již několik měsíců před komunistickým převrácem: Už na podzim roku 1947 začali za mnou jezdit příslušníci StB. Byli to lidé pogramotní, kteří nedovedli pořádně zapsat záznam

o mém výslechu. [...] Moje veřejné projevy na schůzích byly označovány jako pobuřování zakázané zákonem č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky. Začátkem listopadu podala na mne krajská úřadovna StB v Kolíně trestní oznámení. U krajského soudu v Kutné Hoře byli stále ještě soudci ze „staré školy“, a proto trestní oznámení bylo založeno ad acta. Ve skutečnosti mi

5 CHOLÍNSKÝ, Jan: Poutník Josef Kalvoda. Nakladatelství Dilo, Kladno 2002, s. 81-82.

6 Tamtéž, s. 75-76.

Zpráva o trestním oznámení na Josefa Kalvodu

Zdroj: ABS

ale zpráva o trestním oznámení publikovaná v socialistických novinách přinesla velkou popularitu a lidé mi na schůzích tleskali ještě před tím, než jsem začal mluvit.⁷

Situace se však podstatně změnila po komunistickém převratu: 15. března 1948 si pro mne přijelo ve dvou autech sedm estébáků vedených velitelem krajské správy StB v Kolíně V. Matouškem. Po půldenním výslechu, během něhož jsem se s estébáky hádal, mě Matoušek zatkl a poslal s eskortou do věznice krajského soudu v Kutné Hoře. Tím začala nová éra v mém životě.⁸

ČESKÉ KŘESŤANSKO-DEMOKRATICKÉ HNUTÍ VEXILU

Po pětiměsíčním věznění, během něhož přestál vyčerpávající výslechy a odmítl opakované nabídky ke spolupráci s komunisty a s StB, byl Josef Kalvoda díky statečnému apelu předsedy národního výboru v Malči Františka Kučery a svého strýce Václava Kodrleho 25. července propuštěn z vyšetřovací vazby. V říjnu mu byla doručena žaloba prokuratury, v níž stálo, že v roce 1947 veřejně pobuřoval proti státu a jeho lidově-demokratické

formě, čímž spáchal přečin obecného míru dle paragrafu 14/1 zák. č. 50/23 Sb.⁹ Jedním ze tří udavačů a svědků obžaloby byl redaktor (později známý šéfredaktor) Rudého práva Oldřich Švestka, další dva tajemníci poúnorových akčních výborů. Kalvoda odeslal soudu svoji písemnou obhajobu, ale nemohl nalézt obhájce, který by se nebál jeho případu ujmout. Blížící se soud a kritická situace ve státě tak jen usměřily jeho rozhodnutí odejít do exilu a pokračovat v boji proti komunismu ve svobodném světě.

Dne 9. listopadu 1948 se Kalvodovi s pomocí jeho známého Miloslava Masopusta podařilo u Újezdu na Domažlicku překročit státní hranici a dostat se do německého města Furth im Wald, které se nacházelo v americké zóně po válce rozděleného Německa. V batohu si přenesl jen své osobní doklady a kufříkový psací stroj, s jehož pomocí chtěl začít plnit slib, který se ve vazební věznici stal součástí jeho modliteb, že pokud se ještě kdy dostane na svobodu, neustane nikdy v boji proti bezbožnému zločinnému komunismu. Jeho exilové putování

začalo v uprchlickém táboře v městě Murnau nedaleko německo-rakouských hranic, kde již krátce po svém příchodu vyvíjel politickou a náboženskou činnost – stal se zakladatelem Sdružení katolické mládeže v exilu (SKM) a místní pobočky Československé strany lidové v exilu, začal vydávat táborový strojopisný zpravodaj Rozlet a podílel se na přípravě časopisu *Katolická obroda*.

Již v Murnau vedl Josef Kalvoda rozsáhlou korespondenci. Dopisoval si s přáteli v zahraničí, mezi nimiž byl i bývalý lidovecký poslanec Bohdan Chudoba, s kterým před Únorem spolupracoval v mládežnické organizaci lidové strany a do něhož on i další mladí lidovci vkládali naděje a přáli si, aby se stal exilovým lidoveckým vůdcem. Jako předseda SKM Kalvoda písemně oslovil řadu osobností a institucí. Mezi nimi i duchovního správce P. dr. Petra Lekavého, ustaveného Svatým stolcem pro exil, kterého žádal o pomoc a psal mu o více než padesátičlenném SKM v Murnau: *Jde o záchranu jejich duší [...]. Je třeba pracovat zde v emigraci nejen na osvobození naší vlasti od nadvlády zla – komunismu [...] chceme zde z mladých katolíků vychovat osobnosti, které by byly schopny změnit své okolí, poněvadž by samy byly mravně zdatné.*¹⁰

Své soupeřníky ve Sdružení katolické mládeže Kalvoda vyzýval: *Sestry a bratři, nežli se rozejdeme, nežli se odtud rozlétáme, poznejme se a povzbudme se k intenzivní práci pro náš národ a pro naši vlast. [...] Budme pozitivními, mějme víru v člověka, obnovme důvěru jednoho k druhému. Zbavme se protektorátního strachu, lidovědemokratického podezírání a špiclování, zlodějství a nedůvěry. A začněme život nový, upravdě svobodný. Svobodni budeme tehdy, až zijeme kdekoli, třeba i v kriminále, budeme-li svobodni uvnitř*

7 KALVODA, Josef: Poválečná léta 1945–1948. In: *Z bojů o zítřek III.*, s. 164–165.

8 Tamtéž, s. 165.

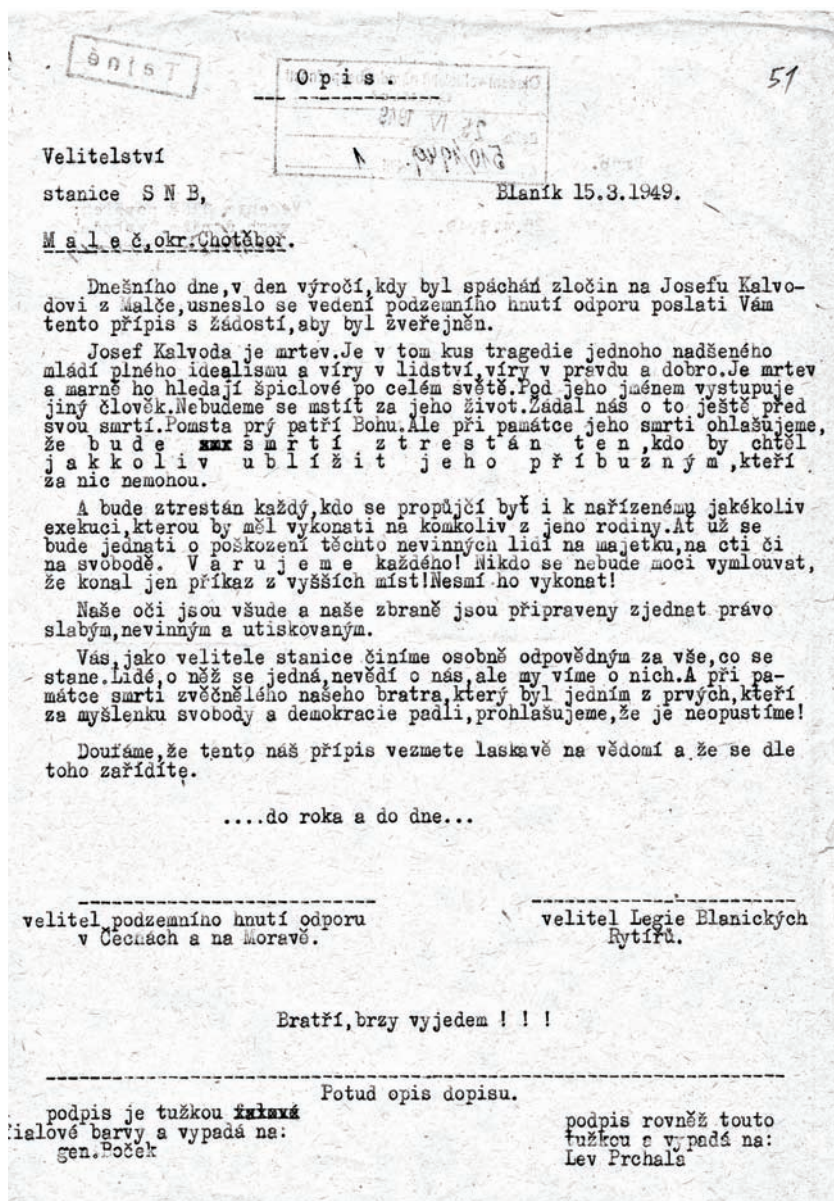
9 Osobní archivní fond prof. Josefa Kalvody, uložený v knihovně Libri prohibiti.

10 CHOLÍNSKÝ, Jan: *Poutník Josef Kalvoda*, s. 102.

ně, osvobodíme-li se od zla, které je v nás a kolem nás, a tím vytvoříme předpoklady pro krásné prožití života naplněného radostnou prací pro hodnoty a statky nejcennější, pro pravdu a svobodu, kterých si vážíme a musíme vážit více než všech statků tohoto světa i než života samého.¹¹

Politika československých exulantů byla formována jak zdola, tj. stranickým sdružováním v táborech a táborových samosprávách, tak shora, tj. jednáními někdejších politiků, diplomatů a vojenských velitelů, kteří byli společně ubytováni v německém Oberurselu nebo se usídlili v Paříži a Londýně. Krátce po komunistickém převratu měl v táborech značný vliv londýnský Český národní výbor generála Lva Prchalý, který již od roku 1945 vedl v Londýně „odboj“ proti režimu Národní fronty. Tento vliv se ale umenšoval s přílivem nových uprchlíků, kteří byli členy nebo příznivci domácích politických stran. V roce 1949 již byli nejsilnější exilovou skupinou národní socialisté v čele s nedávnými ministry Petrem Zenklem a Hubertem Ripkou. Dalšími významnými skupinami v táborech byli lidovci, agrárníci a sociální demokraté. Většina Slováků se hlásila k myšlence samostatného Slovenska.

Jako zástupce z Murnau se Josef Kalvoda zúčastnil pracovního sjezdu lidovců z německých a rakouských uprchlických táborů, který se konal 15. února 1949 v Ludwigsburgu. Na tomto setkání bylo přijato usnesení o nutnosti uspořádání celoexilového sjezdu strany a zaznělo zde také silné volání po změně poválečného politického kurzu a obratu od lidové demokracie směrem ke křesťanské demokracii. Kalvoda se zde setkal s Chudobou a mnoha lidmi podobných názorů, mezi nimiž vynikal sociolog, žurnalista a britský politický komentátor Simeon Ghelfand, který byl po válce školitelem funkcionářů lidové strany a známým

Opis výhružného dopisu, který mylně obviňuje bezpečnostní orgány z vraždy Josefa Kalvody

Zdroj: ABS

katolickým kritikem marxismu. Dohodli se na politické spolupráci, ať již v rámci lidové strany, pokud bude schopna obrody, nebo mimo ni. Bývalí lidovečtí funkcionáři se ještě v únoru 1949 stali spoluzakladateli

nadstranické Rady svobodného Československa, v níž od počátku dominovali národní socialisté. Neodhodlali se ke svolání požadovaného sjezdu strany a brzy ztratili mandát členské základny.

11 Tamtéž, s. 103.

Opis !

Bratře S v o b o d o !

V Malči dne 15.března 1948.

nejprve Tě mnohokrát zdravím a představuji se Ti, poněvadž se domnívám, že se na mne sice pamatuješ z pražských schůzí a z valné hromady brněnské, ale podle jména Ti asi nebude zřejmo, kdo jsem. Jsem bývalý předseda kraj. odboru mládeže ČSL na havlíčkovobrodsku.

Píši Ti, poněvadž události posledních týdnů jsou tak závažného významu, že by vůči nim neměli zůstat nečinnými býv. přisl. rozpuštěného odboru mládeže ČSL. O podrobnostech je zbytečné psát. Je třeba připravit vše na dobu, která přijde. Divím se tomu, že se v býv. mládeži ČSL nenašel dosud nikdo, kdo by zorganizoval podzemní hnutí, které bude mít nejen v kritických dnech, které přijdou úžasný význam, ale které bude mít velký význam i po válce na nové uspořádání poměrů.

Nemí smyslu rozpisovat se dále. Neznám Tvoji adresu, ale doufám, že se Ti toto písmo dostane do rukou.

Čekám Tvoji odpověď a adresu. Mně můžeš psát zcela otevřeně. Závřen dosud nejsem a doufám že nebudu.

Srdečně Tě zdravím a na odpověď se těší

Malč. 16, pp. dtto u Chotěboře.

P.S. Co dělá B. Chudoba a co soudí o situaci?

Za správnost opisů!
Kolín, dne 3. dubna 1948.

Opis dopisu, který Josef Kalvoda zaslal jednomu z kolegů v době, kdy se snažil připravit lidoveckou mládež na přechod do ilegality a boj proti rychle rostoucímu vlivu komunistů

Zdroj: ABS

Od 23. února 1949 do 3. listopadu 1951 žil Josef Kalvoda v Norsku. Těžce pracoval nejprve jako lesní dělník a poté jako ošetřovatel v nemocnici, naučil se plynule norský a začal také s angličtinou, ale neustával ani v politické aktivitě. Založil norskou oblastní skupinu lidové strany, posílal své publicistické příspěvky do vznikajících exilových časopisů a byl šéfredaktorem tří ostré protikomunisticky profilovaných čísel časopisu *Čechoslovák v Norsku*. V článku *Kolektivisace české vesnice* připomněl poválečnou situaci ovlivněnou slibů i hrozbami komunistů, perzekucí členů zakázaných politických stran,

vstupováním bývalých agrárníků do komunistické strany, rozhodujícím vlivem komunistů při obsazování Sudet, demagogickou agitací ministra Ďuriše a utlumením zemědělského hnutí odporu nekomunistickými politiky. Dalšími údernými články byly například nekrolog *Zeptejte se pana poslance Bruknera*, hold kardinálu Josefu Beranovi *Církev bojující* nebo zpráva o tragickém osudu kněze Josefa Toufara *Zázrak v Čižhošti*.

Svědectvím doby je Kalvodova úvaha *Méněcennost*, v níž formuloval východisko z těžké situace řadového exulanta: *Naším úkolem je boj. Boj se sebou samými, se svou netečností, ma-*

*lomyslností a komplexy méněcennosti, které lze odstranit tím, že se naučíme řeči té země, která nás přijala. V oboru, kde jsme zaměstnáni, se vypracujeme na skutečné odborníky, kteří si svými výkony vynutí respekt. [...] Je nutno zahájit boj proti našemu největšímu společnému nepříteli – světovému komunismu, který způsobil naši emigraci. Bojujeme proti komunismu, který je v nás ve formě švejkoviny a nemorálních sklonů, úsilím o osobní mravní dokonalost. Bojujeme proti komunismu, který je v našem okolí, přesvědčováním o zhoubnosti této nauky, která přináší bídu, otroctví a strach, svým příkladem. Jako lidé čestní, poctiví a svědomití ukážeme světu, že v táboře protikomunistických Čechů a Slováků jsou lidé charakterní a ne lumpové a dobrodruzi.*¹²

Již během pobytu v Norsku bylo Kalvodovi jasné, že k obrození lidové strany nedojde a že nadstranická Rada svobodného Československa, kterou ovládali prominenti bývalé Národní fronty v čele s Petrem Zenklem, neustoupí od poválečných postulatů tzv. lidové demokracie. Na této situaci nezměnily nic ani vnitřní půtky v Radě a její rozdělení na dvě části. Před svým odjezdem do Spojených států amerických proto společně s Ghelfandem a Chudobou, s nimiž vedl intenzivní korespondenci, uvažovali o založení nového křesťanského hnutí jako alternativy k lidové straně a zároveň jako opozice vůči Radě svobodného Československa. Základnou tohoto hnutí byla obec příznivců křesťanské demokracie shromážděná kolem časopisu *Rozpravy*, který začal Ghelfand vydávat v Bruselu v roce 1950. Časopis měl několik stovek odběratelů v Austrálii, Belgii, Brazílii, Francii, Itálii, Kanadě, Německu, Norsku, Spojených státech a Velké Británii.

České křesťansko-demokratické hnutí v exilu se stalo formální politickou organizací v září 1953, Chudo-

¹² KALVODA, Josef: Méněcennost. In: KALVODA, Josef: *Z bojů o zítřek I. Dokumentace*. Moravia Publishing, Toronto 1995, s. 41.

ba přijal místo předsedy, tajemníkem se stal Ghelfand a Kalvoda byl jedním z pěti místopředsedů. Tiskovými orgány byly Ghelfandovy *Rozpravy* vydávané v Belgii a Kalvodova *Křesťanská demokracie* vycházející v New Yorku. Nejaktivnějšími členy vedle již jmenovaných byli Antonín Baťa, Karel Hruza, František Kuchyňka, Václav Šourek a Jan Žemla, členství přijala většina odběratelů *Rozprav*. Chudobovo předsednictví i členství však skončilo v důsledku jeho individualismu již počátkem roku 1954. Po krátkém předsednictví Ladislava Lobkowitze z Belgie byl výkonem předsednické funkce pověřen Josef Kalvoda. Ten byl ve Spojených státech velmi aktivní a již jako místopředseda hnutí začal jednat o možnostech spolupráce se zástupcem Slovenské národní rady v zahraničí (což byla na rozdíl od RSČ reprezentativní organizace) Jozefem Mikušem a představitelem Sudetoněmeckého krajanského sdružení Rudolfem Hilfem.

V *Křesťanské demokracii* byl publikován program ČKDH, který v prvním bodě deklaroval jako cíl *osvobození naší vlasti od dnešního komunistického režimu*. Kromě návrhu sociálních, ekonomických a vzdělávacích politických zásad v duchu katolické sociální nauky se jasně vymezil vůči Radě svobodného Československa: 10. KDH odmítá řešení sociální otázky cestou zespoločenštění výrobních prostředků. Odmítá proto kategoricky marxismus, socialismus a Košický vládní program z 5. dubna 1945. 11. KDH přiznává Slováckům bezvýhradné právo na sebeurčení a přeje si ze srdce co nejlepší spolupráci v budoucnu [...]. 12. KDH odmítá jakoukoliv kolektivní odpovědnost českého národa na zločinech vůči německému obyvatelstvu v roce 1945 a za jediného viníka označuje tehdejší vládu Národní fronty. Němci vyhnání haneb-

*ným a nelidským způsobem z Čech, Moravy a Slezska mají své historické a lidské právo na návrat do společné vlasti. [...].*¹³

Tyto liberálnědemokratické zásady (opoziční vůči lidovědemokratickým zásadám RSČ) zastávaly i další exilové skupiny. Se dvěma z nich – Československou národní demokracií a Sdružením českých demokratických federalistů – vytvořilo křesťansko-demokratické hnutí společný politický blok nazvaný Ústředí demokratického exilu.¹⁴ Český národní výbor Lva Prchaly členství nepřijal, protože jeho představou bylo nerealistické sjednocení pod jeho vedením. Republikánská (agrární) strana v exilu pod vedením Josefa Černého zvolila vstup do zdánlivě perspektivnější Rady svobodného Československa, kde však její představitelé stejně jako představitelé strany lidové stáli ve stínu národních socialistů, byli vtaženi do vnitřních rozmrsek a nedokázali prosadit zodpovědnější politiku. Činnost Rady byla nakonec zcela zdiskreditována jak její nesvorností a neakčností, tak i poukazy Ústředí, Slovenské národní rady v zahraničí a dalších skupin na „národněfrontovní“ minulost jejich představitelů a protesty proti tomu, aby byla považována za reprezentativní exilový orgán.

Zdiskreditování Rady svobodného Československa, jehož důsledkem bylo i ukončení její finanční podpory ze zdrojů ministerstva zahraničí Spojených států, bylo pro ČKDH spíše zástupčím ohlasem než úspěchem. Ten přišel ještě před pádem Rady s mimořádným ohlasem na Memorandum ČKDH vládě a Kongresu Spojených států amerických z 28. října 1954, apelující na přijetí nové strategie ve vedení studené války. Memorandum, jehož autorem byl Josef Kalvoda, reagovalo na předvolební sliby – mimochodem

po volbách opomíjené – prezidenta Eisenhowera a jeho ministra zahraničí Dullese, že dosavadní Trumanovu zahraničněpolitickou strategii zadržování komunismu v hranicích, které dosud dobyl, nahradí strategií osvobodování porobených národů. Na memorandum reagovali někteří američtí zákonodárci a republikánský vůdce v Senátu William F. Knowland přečetl memorandum na senátním zasedání a nechal ho přetisknout v *Congressional Record* (*Kongresním zpravodaji*). Knowland a další významní politici zaslali Kalvodovi souhlasné osobní dopisy.

V úvodní pasáži memoranda stálo: *České křesťansko-demokratické hnutí v exilu je hluboce přesvědčeno o tom, že komunismus jako politická síla bude stále znamenat ohrožení svobody a bezpečnosti svobodného světa. Jsme zcela zajedno s Výborem pro komunistickou agresi Sněmovny reprezentantů Spojených států, že jakákoli politika zadržování, ustupování či koexistence je zcela nepřijatelná. Taková politika popírá povinnosti, jaké má křesťan vůči všem obětem otroctví, teroru či zločinné agrese. Jak jsme se poučili z hořké zkušenosti naší země, vede pokus koexistovat společně s komunismem nevyhnutelně k likvidaci svobody člověka. Své zraky nyní upíráme ke Spojeným státům a žádáme je, aby vedly křížovou výpravu svobodymilovných lidí, jejímž cílem je obnovení svobody na celém světě. [...] Jelikož známe specifickou politickou situaci a psychologii lidí žijících ve střední Evropě, dovolujeme si navrhnout tento postup, který považujeme za zcela zásadní.*¹⁵

Memorandum v devítibodové osnově předkládalo návrh nové zahraničněpolitické strategie, zaměřené na osvobodování zotročených zemí bez světového válečného konfliktu. Měla být založena na účinné rozhla-

13 KALVODA, Josef: Programové cíle KDH. In: *Z bojů o zítřek I.*, s. 166.

14 KALVODA, Josef: Dohoda. In: *Z bojů o zítřek I.*, s. 119–122; tamtéž, s. 9.

15 Memorandum vládě a Kongresu Spojených států amerických. In: KALVODA, Josef: *Studená válka 1946–1989. Svoboda znamená odpovědnost*. Nakladatelství DÍLO, Kladno 2001, s. 10.

ROLE ČESKOSLOVENSKA V SOVĚTSKÉ STRATEGII

JOSEF KALVODA

Nakladatelství DÍLO

Obálka Kalvodovy knihy *Role Československa v sovětské strategii*

Zdroj: archiv autora

sové propagandě, která by potírala marxistický socialismus a komunismus, poukazovala na nízkou životní úroveň v komunisty ovládaných státech a propagovala svobodu v politice, hospodářství – podnikání, společnosti, kultuře a náboženství. Souběžným krokem mělo být budování ozbrojených sil v Evropě a zejména v nárazníkovém Německu a zřizování armád z exilových příslušníků zotročených národů. Spojené státy měly veřejně vyhlásit druh a stupeň pomoci, kterou jsou ochotny poskytnout, a ve vhodnou chvíli měly být současně ve všech sovětských satelitech vyvolány generální

stávky. Mezi senátory a kongresmany se o této strategii vedly debaty, ale Eisenhowerova administrativa ji nepřijala a zůstala u dřívějšího zadržování komunismu i poté, co v roce 1956 skutečně nastala revoluční situace v Maďarsku.¹⁶

Pozornost Kongresu vzbudilo ČKDH znovu v roce 1957 dodáním zpravodajských informací o vývoji nových zbraní v Sovětském svazu, které získal Ghelfand od svého informátora působícího v československé komunistické nomenklatuře. Ghelfand předal své poznatky americkému velvyslanci v Bruselu a tytéž zprávy poskytl Kalvoda senátorům a kongresmanům ve Washingtonu. V roce 1958 byla vydána Kalvodova kniha *Titoism and Masters of Imposture* (*Titoismus a mistři klamu*) a informace o ní byla opět publikována v *Congressional Record*, kde ji kongresman Michael A. Feighan doporučoval svým kolegům k prostudování.¹⁷ Kniha shrnovala Kalvodovu kritiku americké zahraničněpolitické taktiky spočívající v podpoře jugoslávského komunismu, takzvaného titoismu. Jednalo se o hospodářskou a finanční pomoc Spojených států Jugoslávii a jejímu „národnímu“ komunismu poté, co se tamní vůdce Josip B. Tito odmítl podřizovat Stalinovi a tím i komunismu „mezinárodnímu“.

Podstatou této – podle Kalvody scestné a nemorální – taktiky byla snaha „inspirovat“ potenciální „titoisty“ v sovětských satelitech k obdobnému postupu a tím oslabit Sovětský svaz. Proto byl kladen důraz na to,

aby americká propaganda nebyla protikomunistická, ale pouze protisovětská, což se odrazilo např. ve vysílání Rádia Svobodná Evropa (RFE). Vedle již naznačených programových rozporů, týkajících se politických, národnostních a občanských práv a hospodářské socializace, vedlo ČKDH a další opoziční skupiny vyostřenou polemiku s RSC a také s RFE právě pro jejich propagaci titoismu (obě tyto organizace byly financovány americkým ministerstvem zahraničí). Zatímco ČKDH bylo zastáncem výše vyložené odbojové strategie vnitřních revolucí v sovětských satelitech, kruhy spojené s RSC vystoupily s podporou americké titoistické taktiky a s nereálnou teorií uspořádání svobodných voleb pod mezinárodním dohledem. Kdyby se totiž objevil nějaký český Tito, mohlo – byla to, jak se ovšem ukázalo, pouze teorie – dojít k nějaké formě návratu k předúnorovým poměrům při zachování socialistického kurzu.¹⁸

Vyostřené polemiky s představiteli RSC vedlo ČKDH v Ghelfandových *Rozpravách* a Kalvodově *Křesťanské demokracii*, přičemž podstatnou část příspěvků napsali sami vydavatelé.¹⁹ Vedle odlišného pohledu na vedení protikomunistického odboje a na titoismus Kalvoda ve svých textech připomínal poválečná léta a spolupráci politiků Národní fronty – stojících nyní v čele Rady svobodného Československa – s komunisty a jejich podíl na potlačování základních lidských práv a zaprodání státu So-

¹⁶ Tamtéž, s. 10–12.

¹⁷ KALVODA, Josef: *Titoism and Masters of Imposture*. Vantage Press, New York 1958. V osobním dopise Kalvodovi kongresman Feighan napsal: Rád bych Vám pogratuloval k vynikající knize, kterou jste napsal. Tato kniha je realistickou analýzou mnoha politických problémů, které mýtus zvaný Tito vytvořil pro svobodný svět. [...] Mohu Vás ujistit, že budu i nadále pokračovat ve svém odporu proti posilování ruského komunistického panství, které se děje prostřednictvím pomoci Titovi, kdykoli se nějaké takovéto návrhy dostanou před Kongres. Dopis Michaela A. Feighana Josefu Kalvodovi z 19. 8. 1958 je uložen v *Osobním archivním fondu prof. Josefa Kalvody* v knihovně Libri prohibiti.

¹⁸ K teorii uspořádání svobodných voleb (sic!) v sovětských satelitech viz např. náměty národních socialistů Václava Hlavatého či Huberta Ripky. HLAVATÝ, Václav: Začít znovu a lépe. *Československé noviny*, New York leden 1956; RIPKA, Hubert: Rusko a my. *Svědectví*, New York 1956, č. 1, s. 8. Reakce na teze Hlavatého v *Křesťanské demokracii*: KALVODA, Josef: *Z bojů o zítřek I.*, s. 215–220. Kalvoda mj. uvedl: Každému normálně myslícímu člověku, kterému jsou známy cíle komunistů a jejich praktiky, je jasné, že požadavek svobodných voleb za mezinárodního dohledu je iluzorní, že je to jen prázdná, byt i lesklá fráze. Tamtéž, s. 217.

¹⁹ *Rozpravy* vycházely v Bruselu v letech 1950–1954 a 1957, *Křesťanská demokracie* v New Yorku v letech 1954–1958.

Jako člen profesorského sboru na St. Joseph College, Hartford 1960

Foto: archiv autora

větskému svazu. Terčem jeho nekompromisní kritiky byli národní socialisté Petr Zenkl, Hubert Ripka a Jaroslav Stránský, lidovec Adolf Procházka, ale i novinář a od roku 1951 ředitel české sekce RFE Ferdinand Peroutka i další členové RSČ. V jedné z těchto polemik Kalvoda reagoval např. na Stránského článek, který připomínal Karla Havlíčka Borovského (rodáka z Kalvodova kraje), a poukazoval na to, že komunisté terorizují a vraždí své politické odpůrce: *Jaroslave Stránský, což Vy jako spoluautor retribučních dekretů a ministr socialistické nespravedlnosti nejste zodpověden za vraždy Benešových politických odpůrců? Nejste i Vy zodpověden za smrt dr. Háchy a všech těch tisíců bezejmenných obětí Vaší socialistické spravedlnosti a socialistické humanity?*²⁰

Šedou eminencí mezi národními socialisty byl Hubert Ripka, který měl podle kritiků Národní fronty ze všech jejich někdejších představitelů v exilu nejvíce másla na hlavě, a proto byl těmito oponenty opakovaně diskreditován. Jedním z případů, kdy si Ripka sám připravil horkou půdu pod nohama, bylo jeho vystoupení na washingtonské konferenci pořádané kongresmanem Armstrongem v roce 1953. Pokoušel se společně s kolegy z RSČ Petrem Zenklem a Adolfem Procházkou změnit znění již přijaté rezoluce, která byla určena pro prezidenta Eisenhowerova a Kongres Spojených států, nátlakem na vypuštění pasáží o právu národů na sebeurčení a právu deportovaných národů na návrat a restituci majetku. Čeští zástupci opozice vůči RSČ, kteří byli účastníky konference a mezi nimiž byl

i Kalvoda, v reakci na jejich vystoupení přečetli před plénem úryvky z Ripkovy knihy *East and West*, v níž vychvaloval bolševickou revoluci a prohlašoval, že svobodné Československo musí být navždy spojeno nehlubším přátelstvím se Sovětským svazem. Kalvoda zde veřejně prohlásil, že Ripka, Zenkl i Procházka se podíleli na sovětizaci Československa, byli ve vládě, když tisíce lidí trpěly v kriminálech a koncentračních táborech, a že Ripka *nese spoluvinu na pronájmu jáchymovských uranových dolů Sovětskému svazu, z nichž Sovětský svaz získává uranovou rudu, kterou potřebuje k výrobě atomových bomb.*²¹

V roce 1956 publikoval Hubert Ripka v *New York Herald Tribune* text, v němž opěvoval západní svobodu a navrhoval již výše zmíněnou strategii pro studenou válku – svobodné

20 KALVODA, Josef: Havlíčkovská rozjímání. In: *Z bojů o zítřek I.*, s. 268.

21 KALVODA, Josef: Na jedné washingtonské konferenci. In: *Z bojů o zítřek I.*, s. 140.

Svatební fotografie Josefa a Anastasie Kalvodových, New York 1956

Foto: archiv autora

volby a politickou neutralizaci střední Evropy. Kalvoda odpověděl článkem *Komu Ripka slouží*. Bývalý politiký vězeň odpovídá Hubertu Ripkovi, který publikovaly tytéž noviny. Uvedl zde: *Pan Ripka je nejméně kvalifikován k tomu, aby mluvil o „hospodářském a sociálním vykořisťování porobených národů sovětským imperialismem“ [...] patřil k oněm československým ministrům, kteří hlasovali proti přijetí Marshallova plánu v roce 1947 [...] ve funkci ministra pro zahraniční obchod uzavřel hospodářskou smlouvu mezi Československem a Sovětským svazem [...] Zahraničním dopisovatelům poté prohlásil, že „úzké obchodní styky se Sovětským svazem nebyly diktovány komunistickou stranou. Upevnění těchto vztahů bylo v zájmu československého hospodářství a moje vlastní politika.“ [...] Je zbytečné zdůrazňovat, že Ripkou uzavřená smlouva okradla lid Československa o plody jeho práce na dese-*

*tileti do budoucna. [...] Ripkův podpis je možno nalézt na zákonech a dekrettech, jejichž provedením byla uskutečněna bolševizace a sovětizace Československa.[...]*²²

V RSČ docházelo od počátku k vnitřním neshodám mezi silným křídlem národních socialistů a některými dalšími členy, z nichž nejvýznamnějším byl Ferdinand Peroutka, který se s RSČ nakonec rozešel, ale nikdy se zcela nedistancoval od postulatů poválečné Národní fronty. Na jeho postesknutí nad mladou českou generací v článku *Dopis mladému příteli*, publikovaném po odchodu z RSČ, kriticky zareagovali dva příslušníci mladší generace exilu, kteří se později stali nejvýraznějšími představiteli názorově neslučitelných exilových proudů (gradualismu a antikomunismu) – Pavel Tigrid a Josef Kalvoda. Kalvoda Peroutkovi odpověděl statí *Mládí v exilu*: V (Peroutkově) článku se píše o době, kdy se mladí hrnuli s nadšením do protidemokratického tábora, „kdy na všech stranách rostli mladí fašisté a mladí komunisté a přísahali, že je to cesta mládí...“. Neptal jste kdysi i Vy, socialisto Peroutko, do tohoto tábora, když jste opěvoval bolševickou revoluci a vyzýval českou inteligenci, aby kráčela cestou socialismu? [...] Neoslavoval jste jednoho dne Stalina a nadával na Hitlera, abyste druhého dne začal nadávat na Hitlera a oslavoval Tita? [...] Mladí lidé, kteří jsou si vědomi své povinnosti a zodpovědnosti vůči Bohu, vlasti a národu, nečekají, až je postavíte na takové místo, kde by poznali politický život. [...] Vaše generace – generace ateistů a materialistů bude vystřídána generací novou, generací, jejímž programem není socialismus vámi tak opěvovaný a vedoucí k totalitě rudé či hnědé. [...] Vy jste pohrdli Bohem a jeho Pravdou, kla-

něli jste se lidským či jiným pomyslným modlám a uměle tvořili tradici, která rozdělila národ. [...] My se hlásíme hrdě k víře našich otců [...], k tradicím cyrilometodějské a svatováclavské, k tradicím, z nichž žili po staletí generace předchozí, a dá Bůh, že po staletí budou žít generace budoucí.²³

V článku *Falešní proroci* vyjádřil Kalvoda svůj názor na politické směřování Pavla Tigrida a jeho časopisu *Svědectví* (začalo vycházet v roce 1956 v New Yorku): *Vydavatelé tohoto časopisu užívají komunistické terminologie a ohánějí se frází „Lid žádá...“ Redaktor Pavel Tigrid po vzoru kanonýra Jabůrka, který ládovoval ještě tehdy, když mu kule urazila obě ruce, opakuje staré a překonané fráze o nutnosti podpořit všechny snahy o lepší dorozumění mezi Západem a Východem. Píše, že „Moskva si snad časem uvědomí, že musí překonat oprávněnou nedůvěru Západu vyvolanou stalinskou politikou a prokázat poctivost úmyslů...“ Tigrid se snaží udělat z vlka beránka, když věří v možnost poctivosti sovětských úmyslů. [...] Komu Svědectví slouží? Co je jeho cílem? Pomoci uspat svobodný svět a přivodit vítězství rudé totality i nad druhou polovinou lidstva?²⁴*

Závěr článku *Falešní proroci* vystihuje podstatu politického rozkolu mezi českými exulanty, který pokračoval i po odeznění první exilové etapy (1948–1956), charakterizované výše popsaným bojem politických skupin a spory o Národní frontu a RSČ. Kalvoda v něm napsal: *Falešní proroci, podobně jako kanonýr Jabůrek, „stále ládují“: vymýšlejí si nové slovní obraty a v dialektické mluvě se ohánějí frázemi, jako je tato Peroutkova: „Když se praví socialismus, je třeba se ptát: který socialismus? I když se praví „komunismus“, je už třeba se ptát: který komunismus?“ Moje odpověď je lakonická: žádný.²⁵*

22 KALVODA, Josef: *Komu Ripka slouží*. In: *Z bojů o zítřek I.*, s. 234.

23 KALVODA, Josef: *Mládí v exilu*. In: *Z bojů o zítřek I.*, s. 231–233; PEROUTKA, Ferdinand: *Dopis mladému příteli*. *Československé noviny*, 1956, č. 2, s. 2; TIGRID, Pavel: *Dopis Ferdinandu Peroutkovi*. *Newyorské listy*, 21. 4. 1956, s. 1.

24 KALVODA, Josef: *Falešní proroci*. In: *Z bojů o zítřek I.*, s. 326–327.

25 Tamtéž, s. 329.

Tímto krédem se Kalvoda řídil i po celou dobu své následné akademické kariéry v šedesátých až osmdesátých letech dvacátého století, která je další rozsáhlou kapitolou jeho protikomunistického odboje.

AKADEMIK VE STUDENÉ VÁLCE

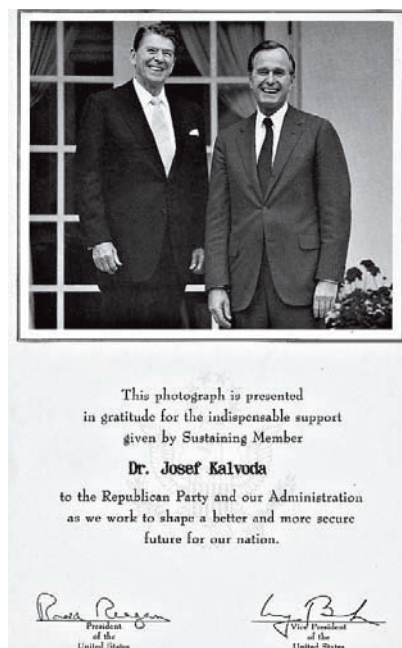
Když v listopadu 1951 osmadvacetiletý Josef Kalvoda dorazil po devítidenní plavbě do Spojených států, uměl jen základy angličtiny, kterou začal studovat jako samouk v Norsku. První roky svého pobytu cestoval a pracoval v několika městech nejprve jako nemocniční ošetřovatel a poté jako nástrojař, takže se v jazyce brzy zdokonalil. V roce 1956 bylo sovětskou invazí utopeno v krvi maďarské povstání a Západ dal najevo, že kvůli podpoře sovětských satelitů nemíní riskovat válku se Sovětským svazem. Kalvoda se tehdy stejně jako mnoho dalších exulantů rozhodl vybudovat si v cizině nový život. Oženil se s Američankou lotyšského původu, přijal americké občanství a věnoval všechen svůj volný čas studiu dějin a politických věd. Na své odhodlání bojovat proti komunismu nezapomněl, ale rozhodl se zanechat planých potyček s exulanty a namísto toho se pokusit ovlivňovat americkou politiku zevnitř – jako publicista a člen akademické obce.

Oslavná kariéra Josefa Kalvody v akademickém světě, vykoupená zejména v počátcích odříkáním a nepřetržitou tvrdou prací, je v mnoha ohledech jedinečná a obdivuhodná. Započala, když si jako nástrojař vydělával na živobytí a na večerní bakalářské studium, a vyvrcholila, když byl již jako držitel nejvyšších vědeckých titulů a uznávaný odborník na sovětskou a východoevropskou problematiku přizván do týmu poradců prezidenta Ronalda Reagana. V roce 1960 byl Kalvoda promován na doktora politikologie na prestižní Kolum-

bijské univerzitě a tehdy již věděl, že má při svých znalostech zajištěno budoucí uplatnění. Manželka Anastasia napsala o mnoho let později o jeho poslední zkoušce: *Vzpomínám si, jakou měl manžel radost, když zkoušku udělal s velmi dobrým hodnocením. Radoval se jako dítě, radostně křepčil a volal: Dokázal jsem to! Dokázal jsem to! Byl to úžasný výkon od člověka, který přišel do Spojených států těsně před třicátkou a anglicky uměl dosti bídne. Při jeho studiu ho kromě jeho ženy nikdo finančně nepodporoval.*²⁶

V roce 1957 začal Kalvoda psát anglicky a posílal své příspěvky do amerických novin, časopisů a odborných periodik. V roce 1961 byl opět představen v *Congressional Record*, tentokrát zde senátor Thomas J. Dodd uvedl jeho studie o nové československé ústavě a o pronikání komunismu do Latinské Ameriky. V prvním z těchto textů vysvětloval americkým čtenářům, jak se odráží strohá řeč ústavních paragrafů v každodenním životě lidí v komunistickém Československu a jaký je skutečný význam komunistických frází. Mimo jiné uvedl: *Marxisticko-leninské turzení, že socialismus zruší vykořisťování člověka člověkem, nikdy neuspokojí ty, kdož jsou vykořisťováni novou vládnoucí třídou, parazitní tajnou policií a byrokracií socialistického státu a komunistickou stranou.* Závěrem konstatoval, že zotročení obyvatelstva komunismem se dostalo ústavní opory a že některé pasáže jsou dokonce doslovnými překlady ústavy sovětské, což potvrzuje omyl západních politiků, kteří se domnívali, že propagace tiotoismu povede k demokratizaci, liberalizaci a destalinizaci.²⁷

Dvě Kalvodovy přednášky na téma lidské a občanské svobody publikoval v roce 1963 celostátní čtrnáctideník *Vital Speeches of the Day* vedle příspěvků senátorů a dalších autorů zvučných jmen. Přednáška *Akade-*

Portrét s věnováním za podporu Reaganovy vlády

Zdroj: archiv autora

mická svoboda ve věku konfliktu, kterou Kalvoda přednesl pro pedagogy a studenty na vojenské námořní škole Mills College v Kalifornii, byla emotivním vyznáním víry v lidskou svobodu a odpovědnost, ale také neúprosným popisem tíživé mezinárodněpolitické reality:

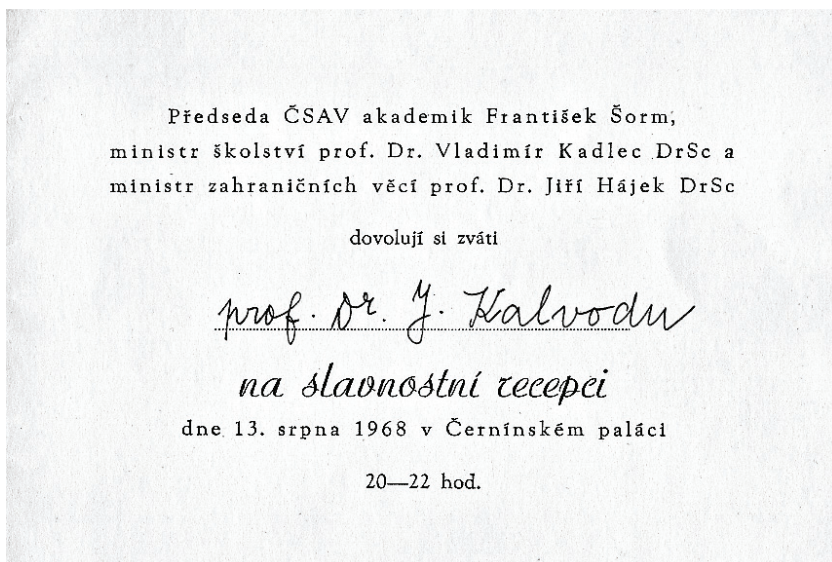
Své vystoupení neuvedu, jak bývá zvykem, vtipnou poznámkou. Budu, když dovolíte, poněkud neortodoxní a řeknu vám něco o sobě. Jsem velmi zatížen na svobodu myšlení, projevu, shromažďování a další svobody, které jsou ve Spojených státech pokládány za samozřejmé. Mám obzvláštní důvod svobodu milovat, neboť během svého života jsem ji dvakrát ztratil. Narodil jsem se totiž v Československu, zemi, kde jsme považovali svobodu také za něco zcela samozřejmého, dokud Československo nepřestalo v letech 1938–1939 existovat jako svébytný stát. [...] Idea svobody není

²⁶ KALVODA, Anastasia: *Josef Kalvoda a Anastasia Kalvoda*. Nepublikovaný rukopis ve vlastnictví autora tohoto textu.

²⁷ KALVODA, Josef: *Czechoslovakia's Socialist Constitution a Communist Strategy in Latin America*. *Congressional Record*, 14. 6. 1961.

pro většinu z vás, kteří jste nikdy nežili v nesvobodě, tak podstatná a hmatatelně skutečná jako pro člověka, který zažil mrazivý děs totalitního teroru a okusil život v komunistických věznicích a pracovních táborech. Pro člověka, který musel riskovat život, když prchal z rodné země, aby byl opět svobodný [...] který bloudil cizími městy a zeměmi jako bezdomovec, dokud jej Socha svobody nepřivítala do Nového světa. Velice miluji tuto velkou zemi, která mi poskytla příležitost stát se opět svobodným člověkem a pokračovat v boji za svobodu v intelektuální oblasti. [...] Je to náš úděl, nikoli naše volba, že musíme žít v době ohrožení a zmatku, v době konfliktu demokracie a totality. [...] Zůstaneme svobodni, jen budeme-li mít odvahu bojovat a vítězit v bitvě idejí, jen budeme-li mít odvahu neuhýbat před problémy a budeme-li odhodláni upevnit svůj vzdělávací systém a zlepšovat naši výuku tak, aby celkově zvyšovala všeobecnou úroveň vědomostí, porozumění a morálního přesvědčení. [...] Nacházíme se uprostřed totální politické války, kterou proti nám vedou komunisté. Zčásti jsme ji dosud prohrávali, protože mnoho z nás nedokázalo pochopit její totální charakter a profesionální zdatnost našich protivníků. [...] Tuto válku prohráváme zčásti i proto, že nás dosud vedli amatéři, kteří nedovedli pochopit podstatu nepřítel, zatímco dobře vycvičení marxisticko-leninští profesionální revolucionáři vyvinuli dlouhodobou vítěznou strategii. Užívali všech metod boje v oblasti ideologické, psychologické, organizační, ekonomické, politické, kulturní, podvratné, vojenské a polovojskové. Naším cílem nesmí být jen zadržování toho, co se nedá zadržet, ani se nesmíme snažit sžít či koexistovat se zlem. Naším cílem musí být definitivní vítězství svobody a spravedlnosti.²⁸

Naděje na změnu zahraničněpolitické strategie Spojených států vysvitla v roce 1964, když byl za repub-

Pozvánka pro účastníka slavistického kongresu, Praha – Bratislava 1968

Zdroj: archiv autora

likánskou stranu jako prezidentský kandidát nominován přesvědčený antikomunista a autor bestselleru *The Conscience of a Conservative* (Svědění konzervativce) Barry Goldwater. Kalvoda, který byl od roku 1960 členem republikánské strany, se angažoval v jeho volební kampani, byť o jejím úspěchu pochyboval: *Nebylo to poprvé, co jsem bojoval o věc, která byla předem ztracená. Tato kampaň mi velice připomínala volby v Československu v roce 1946 [...] Goldwaterovi chyběly znalosti, dostatečná znalost teorie politiky a psychologie amerického voliče.*²⁹ Goldwaterův přemožitel Lyndon B. Johnson se poté nešťastným způsobem zapletl do vietnamského konfliktu, jehož důsledkem byly mimo jiné vyhraněné nepokoje na univerzitách, podněcované a organizované zejména agitátory radikální, tzv. nové levice. Kalvoda se jako vysokoškolský profesor přes své výhrady k vládní politice rozhodně postavil na stranu státních a školských institucí. V roce

1968 v publikované přednášce *The War in Vietnam in Historical Perspective* (Válka ve Vietnamu v historické perspektivě)³⁰ poukázal na chyby americké politiky, ale připomněl, kdo je v konfliktu agresorem, a odmítl levicovou demagogii. Stal se členem akademického sdružení University Professors for Academic Order (Univerzitní profesori za akademický řád) a v roce 1970 přispěl k uklidnění emocí ve svém kampusu, když předstoupil před shromážděné stávkující studenty s analýzou vládní zahraniční politiky – po jeho vystoupení studenti odhlasovali ukončení stávky.

V červenci 1968 se Josef Kalvoda po dvaceti letech vypravil do své rodné vlasti. Setkal se s příbuznými a přáteli, navázal kontakty s několika historiky a novináři, shromáždil dostupné materiály k případu svého rodáka a staršího spolužáka, kněze Josefa Toufara, umučeného v komunistickém vězení, a zúčastnil se mezinárodního kongresu slavistů v Bra-

28 KALVODA, Josef: Academic Freedom in Age of Conflict. *Vital Speeches of the Day*, 15. 6. 1963.

29 Dopis Josefa Kalvody Josefu Markovi z 10. 11. 1964. Je uložen v Osobním archivním fondu prof. Josefa Kalvody v knihovně Libri prohibiti.

30 KALVODA, Josef: Válka ve Vietnamu v historické perspektivě. In: *Studená válka 1946–1989*, s. 110–119.

tislavě. Jako americký univerzitní profesor byl pozván dokonce i na slavnostní recepci pořádanou ministry zahraničí a školství, kde ho vyhledal a hovořil s ním komunistický historik-propagandista Václav Král. Kalvoda o tomto setkání napsal: *Řekl mi mnoho zajímavých věcí, ale při jeho alibistických řečech jsem se musel koustat do rtů, abych se mu nesmál do očí.* Král si stěžoval, že nemůže otevřeně publikovat, a řekl Kalvodovi, že obdivuje jeho práci, ale neuspěl. *Nevěřil jsem proměně stalinisty v liberála Pražského jara a odešel jsem od něho. Byl to konfident sovětského velvyslanectví.*³¹ Kalvoda se během svého měsíčního pobytu v rodné vlasti utvrdil v přesvědčení, že sovětský zásah proti československým reformám je nevyhnutelný, a 13. srpna s manželkou odcestoval do Vídně. Po návratu zpracoval podrobnou analýzu Pražského jara a přednesl ji pod názvem *Soviet Block: An Appraisal (Sovětský blok: hodnocení)*.³² Tento text si vyžádalo ještě před jeho publikováním ministerstvo zahraničí Spojených států a rozeslalo ho do různých oddělení v gesci americké vlády.

V sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století se prof. Josef Kalvoda věnoval vedle vysokoškolské přednáškové činnosti intenzivnímu historiografickému výzkumu. Dokončil dlouhodobou práci na knize *Czechoslovakia's Role in Soviet Strategy*, na kterou dostal grant od Hooverova institutu – tato kniha se dočkala tří úspěšných vydání (1978–1981). V osmdesátých letech uzavřel práci na svém životním historiografickém díle – monumentální skice o vzniku Československa, které vyšlo v roce 1986 pod názvem *Genesis of Czechoslovakia*.³³ Zhodnocení Kalvody jako historika by však vyžadovalo samostatnou rozsáhlou studii, a proto je

Jako vedoucí delegace Svatováclavské župy Orla v exilu při setkání s Františkem kardinálem Tomáškem u příležitosti svatořečení Anežky České, Řím 1989

Foto: archiv autora

zde tato jeho odborná činnost zmíněna jen okrajově.

Zhruba od poloviny sedmdesátých let dvacátého století začal Kalvoda po letech znovu publikovat v češtině. Napsal desítky článků a esejí pro české exilové noviny a časopisy, zejména pro chicagský *Nedělní Hlasatel*, mnichovskou *Národní politiku* a torontské *Naše Hlasy*. Tématem většiny jeho článků již nebyla exilová politika, ač politické spory jednotlivců i skupin – ovšem v menší intenzitě než v padesátých letech – pokračovaly, ale prezentace výsledků bádání o českých a československých dějinách 20. století a souvislostech příčin pádu vlasti do komunistického područí.

Prezident Ronald Reagan jako jediný z amerických prezidentů zahájil silnou protikomunistickou ofenzivu, když prosadil mnoha příslušníky exilových hnutí dlouho očekávaný a pod-

porovaný obrát v americké zahraniční politice směrem ke strategii osvobozování ujařmených národů. Josef Kalvoda se stal ještě před volbami členem sdružení Vědci pro Reagana a Bushe a podporoval Reaganovu kandidaturu vysokými finančními částkami ze svých úspor. Vedoucí týmu Reaganových poradců Richard Allen do něho přizval i Kalvodu, ale ten odmítl – nechtěl opustit místo vysokoškolského profesora, které pro něho vzhledem k blížícímu se důchodovému věku znamenalo spolehlivé zabezpečení. Vedle svého úvazku Kalvoda pracoval i pro federální ministerstvo školství – dělal posudky na žádosti vysokoškolských pedagogů o granty na výzkumné projekty.

Na Reagana a další politiky se Kalvoda písemně obrátil v souvislosti s případem českého katolického aktivisty Augustina Navrátila, který

31 KALVODA, Josef: Pražské jaro 1968. In: *Z bojů o zítřek III.*, s. 224–225.

32 KALVODA, Josef: Sovětský blok: hodnocení. In: *Studená válka 1946–1989*, s. 123–138.

33 Zmíněné knihy vyšly česky jako *Role Československa v sovětské strategii* (Nakladatelství Díllo, Kladno 1999) a *Genese Československa* (Panevropa, Praha 1998).

Ve svobodné vlasti po čtyřech desetiletích exilu, Praha 1990

Foto: archiv autora

byl jako autor petice za náboženskou svobodu (podepsalo ji na 600 tisíc lidí) v Československu internován v psychiatrické léčebně. Výsledkem Kalvodova podnětu byla nota 23 amerických senátorů československé vládě, která spolu s dalšími mezinárodními protesty vedla k Navrátilovu propuštění.

Poslední exilovou akcí, které se Kalvoda zúčastnil před pádem železné opony, byla pouť do Říma společně s přáteli ze Svatováclavské župy orelské a dalšími stovkami exulantů na oslavy svatořečení Anežky české (12. listopadu 1989). Jako člen orelské delegace byl přijat Františkem kardinálem Tomáškem, setkal se s mnoha lidmi svého vyznání z exilu i z Československa a navázal kontakty, které mohl již za několik měsíců úspěšně využít. Právě ke kardinálovi pak vedly Kalvodovy kroky po příjezdu do již svobodné vlasti počátkem roku 1990 – jeho snahou bylo zajistit převeze-

ní sochy Panny Marie v exilu, zhotovené v roce 1954 ze sbírky českých exilových katolíků, z Chicaga do Prahy a její umístění na Staroměstské náměstí na místo někdejšího mariánského sloupu. Ale to již je další kapitola z Kalvodova vrchovatě naplněného života.

SVĚT ODVĚKÝCH PRAVD A ODVĚKÝCH PARADOXŮ

Výsledky výše připomenutých exilových bojů lze dnes s nepatrným odstupem hodnotit jako poněkud zvláštní pat. Ve studené válce nezmítla dlouhodobá západní strategická linie zadržování komunismu a mírového soužití s ním, spojená s protitoismem a gradualismem, ale nová strategie Reaganova, vycházející z antikomunismu a zaměřená na osvobozování porobených států. Když komunismus padl, Západ oslavoval komunistu Gorbačova. V Československu nebyla obnovena lidová demokracie, ani zaveden socialismus s lidskou tváří,

ale tabu Národní fronty přežila rok 2000. Mravní postoje a nekompromisní boj Kalvody a jeho souputníků byly stvrzeny a zhodnoceny Reaganovou politikou. Vítězem ve vlasti se stala koalice, která vzešla z dialogu gradualistů s reformními komunisty. Někdejší komunistický režim byl zákonem označen za zločinný a antikomunisté tak mohou usilovat o důslednější reflexi minulosti. Josef Kalvoda by tuto bilanci nejspíše uzavřel slovy: *Boží mlýny melou pomalu, proto je nutné, abychom jejich práci uspíšili hledáním pravdy a bojem za spravedlnost pod praporem svobody, která znamená zodpovědnost. Arena pateat, milites Christi! Sursum corda!*³⁴ Ale možná by jen lapidárně konstatoval: *Chtějí-li se Češi stát svobodnými lidmi, musí znát pravdu o své národní minulosti a nesmí si nalhávat do kapsy. Pravda je osvobodí.*³⁵ (V loňském roce byl zahájen informační cyklus o prof. Kalvodovi a jeho díle. Viz www.josef-kalvoda.ic.cz/)

34 KALVODA, Josef: Boží mlýny. In: KALVODA, Josef: *Z bojů o zítřek II. Dokumentace*. Moravia Publishing, Toronto 1996, s. 365.

35 Tento výrok uváděl Josef Kalvoda v mnoha svých dopisech.